

DEPUTACIÓN
DE LUGO

MENCIA

MENCIA

➤ **ESTRATEGIA DE
INTELIXENCIA ARTIFICIAL
DA DEPUTACION DE LUGO**

DEPUTACIÓN
DE LUGO

NOTA PRELIMINAR SOBRE O ALCANCE DESTE DOCUMENTO

Este documento constitúe a Estratexia de intelixencia artificial da Deputación de Lugo, entendida como o marco político-estratéxico para o período 2026-2030 que fixa a visión, os principios reitores, a arquitectura institucional, os catro piares de actuación, a folla de ruta e os indicadores de seguimento da política de intelixencia artificial da Deputación Provincial de Lugo.

Para preservar a súa natureza estratéxica e evitar que quede condicionada por regras, procesos ou protocolos que esixan unha evolución máis áxil, a estratexia remite expresamente ao desenvolvemento posterior, mediante instrumentos propios, dos seguintes documentos complementarios:

- Política de uso responsable da IA da Deputación de Lugo, que recollerá a clasificación operativa de risco, as regras de uso da IA xenerativa, as prohibicións específicas e a xestión do fenómeno Shadow AI.
- Código de conduta MencIA, de adhesión obrigatoria para o persoal da Deputación, coas directrices de uso individual dos sistemas de IA.
- Protocolo de xestión de incidentes e modelo de avaliación de impacto en sistemas de IA, co procedemento completo, as categorías de incidentes, os prazos de resposta e o persoal operativo.
- Guía de contratación responsable de IA, coas cláusulas tipo para pregos e os criterios de valoración específicos.

ÍNDICE

INTRODUCCIÓN

CAPÍTULO 1. CONTEXTO E XUSTIFICACIÓN

CAPÍTULO 2. PRINCIPIOS REITORES

CAPÍTULO 3. ÁMBITO DE APLICACIÓN

CAPÍTULO 4. GOBERNANZA DA IA (PILAR 1)

CAPÍTULO 5. MARCO DE CUMPRIMENTO NORMATIVO E XESTIÓN DE RISCOS (PILAR 1)

CAPÍTULO 6. TRANSFORMACIÓN DIXITAL INTERNA: O LABORATORIO MENCIA (PILAR 2)

CAPÍTULO 7. IA AO SERVIZO DOS MUNICIPIOS (PILAR 3)

CAPÍTULO 8. ECOSISTEMA TERRITORIAL E INNOVACIÓN (PILAR 4)

CAPÍTULO 9. IMPACTO CIDADÁN E INNOVACIÓN DE SERVIZOS

CAPÍTULO 10. ALFABETIZACIÓN EN IA E CAMBIO CULTURAL

CAPÍTULO 11. TRANSPARENCIA E PARTICIPACIÓN CIDADÁ

CAPÍTULO 12. FOLLA DE RUTA (CRONOGRAMA ORIENTATIVO 2026-2030)

CAPÍTULO 13. INDICADORES DE SEGUIMIENTO

ANEXOS

INTRODUCCIÓN

Por que actuar agora: o imperativo institucional

O Regulamento (UE) 2024/1689 (AI Act), polo que se establecen normas harmonizadas sobre intelixencia artificial (IA)¹, constitúe un dos primeiros marcos xurídicos globais en materia de IA en todo o mundo e ten como obxectivo básico fomentar unha IA fiable en Europa.

A AI Act garante que os europeos poidan confiar no que a IA pode ofrecer. Aínda que a maioría dos sistemas de IA presentan un risco limitado a cero e poden contribuír a resolver moitos desafíos sociais, certos sistemas de IA crean riscos que hai que abordar para evitar resultados indeseables.

Este marco xurídico é de aplicación tanto aos axentes públicos como aos privados, dentro e fóra da UE, que introduzan un sistema de IA ou un modelo de IA de propósito xeral no mercado da UE, ou que poñan en servizo ou utilicen un sistema de IA na UE. A AI Act aplicarase dous anos despois da súa entrada en vigor (o 2 de agosto de 2026), con excepción das seguintes disposicións específicas:

- As prohibicións, definicións e disposicións relacionadas coa alfabetización en IA aplícanse desde o 2 de febreiro de 2025. A Comisión publicou directrices sobre prohibicións e definicións, así como un repositorio dinámico de prácticas de alfabetización en IA e unha sección de preguntas frecuentes específica.
- As normas sobre gobernanza e as obrigacións relativas á IA de propósito xeral entraron en vigor o 2 de agosto de 2025.
- As obrigacións para os sistemas de IA de alto risco que se clasifican como tales por estar integrados en produtos regulados, enumerados no seu Anexo II (lista de lexislación de harmonización da UE), aplícanse 36 meses despois da súa entrada en vigor o 2 de agosto de 2027.

O 19 de novembro de 2025, no marco da proposta Ómnibus Dixital, a Comisión propuxo axustar o calendario de aplicación das normas de alto risco, vinculando a data de aplicación á dispoñibilidade de medidas de apoio, como normas harmonizadas, especificacións comúns ou directrices da Comisión.

Posteriormente, o 7 de maio de 2026 o Parlamento Europeo e o Consello da UE alcanzaron un acordo provisional que establece un novo calendario de aplicación para as normas que rexen os sistemas de IA de alto risco. O acordo provisional debe agora ser refrendado por ambos os órganos para a súa aplicación, xa que en caso contrario manteríanse os prazos previstos orixinalmente. Os cambios máis significativos que se recollen neste acordo provisional son os seguintes:

- As normas para os sistemas utilizados en determinados ámbitos de alto risco (biometría, infraestruturas críticas, educación, emprego, migración, asilo e control fronteirizo), aplicaranse a partir do 2 de decembro de 2027. No caso dos sistemas integrados en produtos como ascensores ou xoguetes, as normas aplicaranse a partir do 2 de agosto de 2028. O prazo orixinal era o 2 de agosto de 2026.

1 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex%3A32024R1689>

- O acordo tamén reforza a protección dos cidadáns, ao prohibir sistemas de IA que xeran contidos sexualmente explícitos e íntimos non consentidos ou material de abuso sexual de menores.
- As obrigacións de sinalar con marca de auga os contidos xerados por IA aplicaranse antes do proposto pola Comisión, a partir do 2 de decembro de 2026 en lugar do 2 de febreiro de 2027.
- Outras medidas establecidas no AI Act seguen avanzando segundo o seu calendario orixinal. As obrigacións de transparencia previstas no artigo 50, incluída a divulgación das interaccións con chatbots, aplicaranse a partir do 2 de agosto de 2026.

O calendario de aplicación do Regulamento Europeo de IA, esixe a adopción de medidas que permitan á Deputación de Lugo adaptarse a este novo marco regulatorio de transformación dixital, co obxecto de garantir a prestación dos servizos correspondentes no territorio da provincia.

No caso da Deputación Provincial de Lugo, a adopción e implantación de tecnoloxías de intelixencia artificial require ter en conta as particularidades demográficas e xeográficas propias. Con 67 municipios na provincia de Lugo, 66 deles por baixo dos 20.000 habitantes distribuídos en 13 comarcas e máis de 9.800 entidades de poboación dispersas, a provincia rexistra unha das taxas de envellecemento máis extremas de España: o 6,77% da súa poboación supera os 85 anos, máis do dobre da media nacional. O despregamento equitativo da IA é necesario para mitigar o risco de exclusión tecnolóxica e administrativa nos municipios de menor poboación.

Neste contexto, a Deputación de Lugo pretende ser o principal apoio tecnolóxico da provincia, actuando como o único organismo institucional con capacidade, competencias e recursos suficientes para asegurar que os beneficios da IA alcancen todos os municipios, independentemente do seu tamaño, capacidade técnica ou localización xeográfica.

Con ese obxectivo desenvolveuse MencIA, a estratexia de intelixencia artificial (IA) da Deputación de Lugo.

A orixe: o Laboratorio MencIA

A Estratexia MencIA non parte de cero. Nace da experiencia acumulada no Laboratorio de IA da Deputación de Lugo, instalado en servidores propios e baseado integramente en modelos de código aberto e de pesos abertos. Este laboratorio permitiu experimentar aos técnicos provinciais dentro dunha contorna totalmente controlada, as posibilidades que ofrecen as ferramentas de intelixencia artificial no ámbito das administracións públicas e en particular nas entidades locais. Este proceso de experimentación e proba permitiu desenvolver un total de oito aplicacións e nove asistentes de IA listos para a súa utilización polos empregados públicos provinciais.

O modelo: soberanía tecnolóxica realista e dous eixos de acción

MencIA defende un modelo de «soberanía tecnolóxica realista», baseado no uso de modelos abertos executados en infraestrutura propia, o que garante que os datos sensibles nunca abandonan os servidores da institución:

- a) Primeiro, control de datos e máxima privacidade: a información sensible nunca abandona os nosos servidores.
- b) Segundo, adaptabilidade real: as ferramentas personalízanse ás necesidades locais, non ao revés.
- c) Terceiro, sustentabilidade económica: elimínase a dependencia de licenzas recorrentes e apóstase polo investimento en activos propios que permanecen baixo o control institucional.

A asunción deste modelo tradúcese en dúas implicacións clave. En primeiro lugar, que a Deputación controla os datos, a arquitectura e as regras dos seus sistemas críticos, executando modelos de código aberto ou de pesos abertos en infraestrutura propia. Ser soberano non significa fabricar chips propios, senón garantir que os datos sensibles non abandonen os nosos servidores. En segundo lugar, a realidade da soberanía tecnolóxica implica non ser dogmático. A Deputación poderá utilizar modelos comerciais de linguaxe en tarefas non críticas e como banco de probas, sempre baixo as nosas regras e sen comprometer un só dato sensible. A maioría das tarefas que realizamos nas nosas administracións non esixen a potencia máxima dos modelos máis grandes: a eficiencia e a responsabilidade prevalecen sobre a sofisticación.

Esta estratexia opera a través de dous eixos complementarios e inseparables:

- Eixo 1-interno: o Laboratorio MencIA transforma a eficiencia dos propios servizos da Deputación, liberando ao empregado público de tarefas repetitivas para dedicalo ao traballo de alto valor.
- Eixo 2-territorial: o Centro de Innovación Territorial da Provincia de Lugo (CIT), financiado polo Ministerio para a Transición Ecolóxica e o Reto Demográfico (MITECO) con 850.000 euros para o período 2025-2029, está previsto que actúe como elemento de transmisión da IA soberana cara á totalidade de municipios da provincia de Lugo, e do tecido social e económico provincial.

Os 4 piares da estratexia

Pilar	Foco	Impacto principal
Pilar 1. Gobernanza e cumprimento	Principios, órganos, rexistros, contratación e cumprimento normativo	Confianza institucional e seguridade xurídica
Pilar 2. Transformación dixital interna	Procesos, expedientes, servizos, eficiencia	Mellor servizo cidadán e eficiencia administrativa

Pilar	Foco	Impacto principal
Pilar 3. IA ao servizo dos municipios	Plataforma provincial para entidades locais de menos de 20.000 habitantes	Equidade territorial e vertebración provincial
Pilar 4. Contribución ao ecosistema territorial	CIT, universidades, sector primario, lingua galega	Innovación e desenvolvemento económico provincial

O principio reitor e os compromisos irrenunciáveis de MencIA

O principio reitor da estratexia MencIA concibe a IA como unha ferramenta de asistencia técnica á xestión, como un acompañante. Deféndese a idea dun modelo de administración aumentada, de potenciar as capacidades do empregado público e non de substituír. O obxectivo é automatizar as tarefas repetitivas para permitir que o persoal se dedique a funcións de maior valor engadido.

En MencIA, a supervisión humana é innegociable. Ningunha acción con consecuencias legais ou administrativas pode ser executada de forma autónoma por unha IA. A decisión final, a responsabilidade, é sempre dunha persoa. Os sistemas algorítmicos terán carácter consultivo, recaendo a decisión final e a responsabilidade xurídica de maneira exclusiva no persoal ao servizo da administración.

O modelo MencIA establece tamén unha serie de compromisos irrenunciáveis que marcarán o seu despregamento e posta en marcha a nivel provincial:

- 1. Uso do galego:** todos os sistemas de intelixencia artificial que se despreguen deberán funcionar plenamente en lingua galega e ofrecer unha calidade equivalente á do castelán. Calquera ferramenta que non garanta ese nivel de funcionamento en galego non será validada nin incorporada ao modelo.
- 2. Ningún municipio quedará atrás:** a Deputación poñerá as súas capacidades en IA ao servizo dos 66 municipios da provincia con menos de 20.000 habitantes. O obxectivo é que a revolución tecnolóxica non agrande a distancia entre o rural e as zonas urbanas, senón que contribúa a crear novas oportunidades e a reforzar os servizos no territorio. Contéplase a posibilidade de incorporar ao municipio de Lugo como socio estratéxico.
- 3. Transparencia total:** todos os sistemas de IA da Deputación estarán rexistrados publicamente e serán explicables para a cidadanía.
- 4. Permanencia institucional:** esta estratexia está ao servizo da provincia, non de ningún partido político. Será revisada e mellorada, pero nunca abandonada, como consecuencia dos cambios de goberno.

CAPÍTULO 1. CONTEXTO E XUSTIFICACIÓN

1.1 O marco normativo europeo: a IA pasa a ser obrigación xurídica

O Regulamento (UE) 2024/1689 do Parlamento Europeo e do Consello, do 13 de xuño de 2024 (AI Act), establece o marco xurídico harmonizado da IA en Europa e é de aplicación directa en España. Clasifica os sistemas de IA en catro categorías de risco (inaceptable, alto, limitado e mínimo) e impón obrigacións proporcionais a cada unha, cun réxime sancionador que prevé multas de ata 35 millóns de euros ou o 7% da facturación global anual para as infraccións máis graves.

No ámbito das administracións públicas, adaptarse a este marco é unha esixencia legal, e o seu incumprimento pode dar lugar a infraccións administrativas de especial gravidade. Os sistemas de IA utilizados en ámbitos como os servizos sociais, a educación, a seguridade pública ou os procedementos administrativos que afectan a dereitos cidadáns clasifícanse como sistemas de alto risco. A Deputación de Lugo utiliza ou pode utilizar IA en todos eses ámbitos.

O Regulamento Xeral de Protección de Datos (RGPD) e a Lei Orgánica 3/2018 de Protección de Datos e Garantía dos Dereitos Dixitais (LOPD) constitúen o marco de protección de datos de plena aplicación a calquera tratamento de datos persoais mediante IA. A Carta de Dereitos Dixitais (Goberno de España, 2021) recoñece dereitos específicos das persoas ante sistemas de IA, incluíndo o dereito a non ser obxecto de decisións automatizadas sen supervisión humana.

1.2 O marco normativo nacional: o sector público como catalizador

A Estratexia Nacional de IA 2024 do Goberno de España establece oito pancas de acción, incluíndo a supercomputación, os modelos de linguaxe fundacionais para linguas cooficiais (Proxecto ALIA), o sector público como catalizador da adopción e a creación da Axencia Española de Supervisión de IA (AESIA). A Deputación de Lugo alíña MencIA con estas pancas, especialmente no relativo ao uso do sector público como impulsor da adopción responsable e ao desenvolvemento de capacidades en galego como lingua cooficial.

A Lei 39/2015 (LPACAP) e a Lei 40/2015 (LRJSP) regulan o procedemento administrativo e o funcionamento das AAPP. O artigo 41 da LRJSP regula especificamente a Actuación Administrativa Automatizada (AAA), establecendo os límites xurídicos da toma de decisións con soporte algorítmico. O Esquema Nacional de Seguridade (ENS) é de obrigado cumprimento para todos os sistemas de información das AAPP, incluíndo os baseados en IA. A Lei 9/2017 de Contratos do Sector Público (LCSP) establece o marco para a adquisición de sistemas de IA mediante licitación pública.

Por último, mencionar tamén o Anteproxecto de Lei para o bo uso e a gobernanza da intelixencia artificial («Anteproxecto de Lei de IA»), que desenvolve o réxime sancionador e de gobernanza previsto no Regulamento (UE) 2024/1689 e que ten como obxectivo principal adaptar a lexislación española ao Regulamento de IA.

1.3 O diagnóstico do panorama de adopción: expectativa fronte a realidade

A administración pública europea e en particular, o noso sector público, enfróntase na actualidade a unha encrucillada respecto á adopción da intelixencia artificial. Hai que pensar que se trata dunha decisión estratéxica de primeiro orde xa que definirá a natureza, a ética e, fundamentalmente, a soberanía do servizo público no século XXI. Nesta conxuntura, obsérvanse dous itinerarios diverxentes que conducen a resultados que non son óptimos para o interese xeral e a autonomía institucional.

En primeira instancia, identifícase a vía do que se denominou como «feudalismo dixital», é dicir, a dependencia de solucións propietarias (vendedor lock-in). É a vía máis rápida: contratar unha solución «chave en man» a unha empresa. Con todo esta vía trae aparelada unha serie de condicionantes que debemos ter en conta: cedemos o control dos nosos datos, que acaban en servidores alleos funcionando como unha caixa negra que non podemos auditar, e quedamos atrapados en licenzas con custos crecentes.

Doutra banda, atopamos a vía da irrelevancia operativa, froito da parálise do inmovilismo ou dos pilotos illados. Este camiño é o da prudencia: esperar a que outros innoven, que a tecnoloxía madure ou, no caso dos máis atrevidos, poñer en marcha pequenos proxectos piloto que demostran que a tecnoloxía funciona, pero que nunca escalan a produción por diferentes motivos.

Mencia propón unha vía diferente: un modelo soberanía tecnolóxica realista, código aberto e infraestrutura propia que, a través dunha estrutura de dous eixos, asegura o escalado desde o laboratorio ata os 67 municipios da provincia.

1.4 O marco autonómico galego: un ecosistema propio de referencia

A Estratexia Galicia Dixital 2030 da Xunta de Galicia e a Estratexia Galega de IA 2030 (Xunta/AMTEGA, 2021), con catro eixos estratéxicos, o nodo Galic.IA, xunto coa Lei 2/2025, do 2 de abril, para o desenvolvemento e impulso da intelixencia artificial en Galicia de aplicación ao sector público autonómico, configuran o marco autonómico de referencia. O Centro de Supercomputación de Galicia (CESGA) ofrece infraestrutura de computación de alto rendemento accesible para organizacións públicas e privadas. O Sistema Universitario Galego (SUG) conta con capacidades de investigación en IA de nivel internacional: o CiTIUS e tamén o «Proxecto Nós» da USC que xunto con outros centros do Estado desenvolveu o Proxecto ILENIA co obxectivo de xerar recursos dixitais que permitan desenvolver aplicacións multilingües nas diferentes linguas de España; o CITIC da UDC lidera análise de datos territoriais; o AtlantTIC da Uvigo traballa, entre outros campos, en IA para o sector primario e o medio ambiente mariño e costeiro.

A normativa lingüística galega, Lei 3/1983 de Normalización Lingüística e Decreto 79/2010 de uso do galego nas AAPP, obriga a garantir a plena funcionalidade dos servizos en galego. Esta obrigaón legal convértese en MencIA nun principio de deseño: ningún sistema que non funcione con calidade equivalente en galego e castelán supera o proceso de aprobación.

1.5 O papel específico das Deputacións Provinciais

A Lei 7/1985 de Bases do Réxime Local foi, no seu momento, o instrumento que sentou as bases da administración local moderna en España, outorgando ás Deputacións Provinciais un rol fundamental na asistencia aos municipios e a garantía da cohesión territorial. 40 anos despois, ante a nova fenda dixital que pode supoñer a implantación da IA nos concellos máis pequenos, esa mesma lei chama ás Deputacións Provinciais a ser garantes da cohesión dixital. Son o actor idóneo para liderar esta transformación no territorio por moito motivos pero fundamentalmente por dous:

1) En primeiro lugar porque posúen unha visión integral das necesidades locais e son as entidades que deben estar máis preto dos concellos, xa que moitas veces a distancia cos gobernos autonómicos e o goberno central é moi grande.

2) En segundo lugar, porque a posta en marcha de sistemas de IA pode ter a consideración de servizos de administración electrónica avanzada e neste ámbito, a asistencia aos municipios por parte das entidades provinciais é fundamental. Na provincia de Lugo, con 66 de 67 municipios por baixo de 20.000 habitantes e a maioría por baixo de 2.000, esta posibilidade cobra unha dimensión territorial extraordinaria. Ningún municipio por baixo desa pinza de habitantes ten capacidade financeira e técnica suficiente para licitar, despregar, auditar e manter un sistema de IA pola súa conta.

Por outra banda, o artigo 36.1 LRBRL atribúe ás deputacións funcións de asistencia técnica e económica aos municipios (ap. b), fomento do desenvolvemento económico e social (ap. d) e coordinación dos servizos municipais (ap. a). A IA, como tecnoloxía transversal, atravesas todas estas funcións.

1.6 A realidade da provincia de Lugo: datos demográficos e territoriais²

A provincia de Lugo conta cunha poboación de 325.048 habitantes distribuídos en 67 municipios e 13 comarcas: A Fonsagrada, A Mariña Central, A Mariña Occidental, A Mariña Oriental, A Ulloa, Chantada, Lugo, Meira, Os Ancares, Quiroga, Sarria, Terra Chá e Terra de Lemos. O territorio rexistra taxas de envellecemento extremas: o 6,77% da poboación supera os 85 anos, unha proporción moi superior á galega e á estatal. Só o 2,8% da poboación ten menos de 4 anos.

O tecido económico provincial presenta unha identidade sólida: liderado consolidado no sector agroalimentario e bovino, vocación exportadora con movementos de máis de 586 millóns de euros, potencial en turismo sostible, xestión forestal e enerxías renovables. A taxa de paro sitúase no 6,99%, por baixo das medias galega (8,67%) e estatal (11,35%). Os ocupados alcanzan as 139.400

² Datos extraídos de Lugo. *Informe Anual 2025*, publicación da Confederación de Empresarios de Lugo (CEL) co apoio da Diputación Provincial de Lugo.

persoas, cun peso do sector servizos do 63,2%, a agricultura do 15,2%, a industria do 15% e a construción do 6,6%.

Esta realidade configura un escenario de dobre urxencia: a fragilidade demográfica esixe actuar xa para que a IA sexa unha forza compensatoria, non diferenciadora; e a fortaleza económica sectorial esixe poñer a IA ao servizo dun tecido produtivo que xa compite en mercados internacionais e que pode facelo con moito máis eficiencia co apoio de ferramentas de intelixencia artificial adaptadas ás súas necesidades.

CAPÍTULO 2. PRINCIPIOS REITORES

Os principios reitores de MencIA organízanse en tres bloques que ordenan, de arriba abaixo, os compromisos éticos, institucionais e territoriais da estratexia. Os requisitos técnicos de fiabilidade, seguridade e cumprimento normativo non se inclúen como principios, son esixencias do ordenamento e do marco de cumprimento do Pilar 1, senón como condicións de obrigado respecto para toda implementación.

Bloque A. Respecto aos dereitos fundamentais e ás persoas

Principio 1. Legalidade. Todo uso da IA pola Deputación axustarase á Constitución, ao Regulamento europeo de intelixencia artificial (AI Act), ao RGPD, á LOPDGDD, á LCSP, á LPACAP, á LRJSP e á restante normativa aplicable. Non existe «excepción tecnolóxica» ao ordenamento xurídico. O cumprimento normativo é a condición previa de calquera implantación.

Principio 2. Non discriminación e equidade algorítmica. Os sistemas de IA da Deputación non perpetuarán nin amplificarán sesgos discriminatorios por razón de sexo, orixe, idade, discapacidade, lugar de residencia, situación socioeconómica ou outra condición.

Principio 3. Privacidade desde o deseño e por defecto. Calquera sistema de IA que trate datos persoais aplicará os principios de minimización, limitación da finalidade e privacidade por deseño, con avaliación de impacto na protección de datos cando cumpra.

Principio 4. Supervisión humana efectiva. Ningunha decisión da Deputación que afecte a dereitos ou prestacións de cidadáns será adoptada de forma completamente automatizada. A IA actúa como acompañante tecnolóxico: apoia, asiste e propón, pero non substitúe ao empregado público na toma de decisións individuais.

Principio 5. Dignidade. A IA nunca se utilizará para manipular, enganar, vixiar de forma masiva ou deshumanizar as relacións entre a administración e a cidadanía.

Principio 6. Protección especial de colectivos vulnerables. As persoas maiores, as persoas con discapacidade, as persoas en situación de vulnerabilidade social e os habitantes de zonas rurais de difícil acceso recibirán unha protección especial no deseño e implementación de sistemas de IA, e a dixitalización nunca implicará a eliminación de canles presenciais ou telefónicas.

Bloque B. Bo goberno e transparencia institucional

Principio 7. Transparencia e claridade. A Deputación publicará e manterá actualizado o rexistro de todos os sistemas de IA en uso, con información comprensible para a cidadanía. Toda persoa ten dereito a saber se unha decisión que lle afecta foi asistida por IA e a obter información sobre a lóxica que motivou esa decisión.

Principio 8. Participación cidadá. Os proxectos de IA de alto impacto someteranse a consulta pública previa, con especial atención aos colectivos máis afectados.

Principio 9. Uso do galego. Todos os sistemas de IA da Deputación que interactúen coa cidadanía ou cos empregados públicos funcionarán plenamente en lingua galega, como lingua propia de Galicia, e tamén en castelán. A plena funcionalidade en galego, é condición necesaria para a aprobación de calquera sistema.

Bloque C. Cohesión territorial e sustentabilidade

Principio 10. Equidade territorial. A IA non ampliará as desigualdades existentes entre municipios de distinto tamaño ou capacidade técnica. O obxectivo é reducir, non ampliar, a fenda dixital territorial. Os servizos de IA da Deputación están deseñados para ser utilizados por municipios de calquera tamaño.

Principio 11. Soberanía tecnolóxica realista. A Deputación priorizará solucións de código aberto e pesos abertos, interoperables e que non xeren dependencias tecnolóxicas abusivas, e valorará positivamente o uso de infraestruturas públicas e do tecido empresarial galego e nacional.

Principio 12. Sustentabilidade ambiental. Avaliarase a pegada de carbono, enerxética e hídrica dos sistemas de IA e priorizaranse solucións enerxeticamente eficientes, conforme os principios do Plan Nacional de Algoritmos Verdes. Os criterios de sustentabilidade ambiental serán incluídos en todos os pregos de contratación.

Principio 13. Cooperación interadministrativa. A Deputación coordinará a súa actuación en materia de IA coa totalidade de organismos que en cada momento sexan competentes na materia tanto a nivel estatal como autonómico e local: Ministerio para a Transformación Dixital e da Función Pública (Secretaría de Estado de Dixitalización e intelixencia artificial), Xunta de Galicia (AMTEGA), as outras tres deputacións galegas, a Axencia Española de Supervisión de intelixencia artificial (AESIA), a Axencia Española de Protección de Datos (AEPD), a Federación Española de Municipios e Provincias (FEMP), a Federación Galega de Municipios e Provincias (FEGAMP), etc.

CAPÍTULO 3. ÁMBITO DE APLICACIÓN

3.1 Ámbito persoal

Esta estratexia é de aplicación a:

- Todos os empregados públicos da Deputación Provincial de Lugo: funcionarios de carreira, interinos, persoal laboral fixo e temporal, persoal eventual e directivo.
- Os representantes dos grupos políticos da Corporación Provincial.
- Os contratistas, concesionarios e colaboradores externos que traten datos da Deputación ou actúen baixo a súa dirección, nos termos establecidos nos contratos.
- Os concellos que se adhiran voluntariamente aos servizos de IA provinciais.
- Os cidadáns e entidades nas súas relacións coa Deputación de Lugo.

3.2 Ámbito material

Esta estratexia é de aplicación a:

- Todos os sistemas de IA utilizados pola Deputación, incluídos os de IA xenerativa comerciais na medida en que se usen para tarefas institucionais.
- Os sistemas de IA do Laboratorio MencIA: as aplicacións e asistentes xa operativos na infraestrutura propia da Deputación, así como todos aqueles que se desenvolvan con posterioridade á posta en marcha da estratexia.
- Os sistemas de IA contratados a terceiros para prestar servizos da Deputación.
- Os sistemas de IA que a Deputación poña ao dispor dos municipios ao amparo do Pilar 3 e a través do CIT como nodo de transferencia tecnolóxica.
- Os datos provinciais utilizados para a súa aplicación nos sistemas de IA.

3.3 Ámbito territorial

- A Deputación Provincial de Lugo e todas as súas dependencias, incluídas as sedes da capital e as instalacións territoriais.
- Os concellos da Provincia de Lugo que se adhiran á estratexia a través da fórmula xurídica que se estableza para o efecto.
- As actuacións do CIT no territorio provincial.

CAPÍTULO 4. GOBERNANZA DA IA (PILAR 1)

O establecemento dunha estrutura de gobernanza interna é o prerrequisito esixido polo marco normativo nacional e europeo para lexitimar o uso institucional da IA. Sen un marco claro de responsabilidades, o uso institucional da IA perde control, rastrexabilidade e lexitimidade.

A estratexia establece a arquitectura institucional de alto nivel que soporta MencIA. O funcionamento interno de cada órgano, convocatoria, quórum, maiorías, periodicidade, réxime de actos, regularase en normas propias aprobadas por Resolución da Presidencia da Deputación de Lugo.

4.1 Comité de Gobernanza da IA

Constitúese o Comité de Gobernanza da IA da Deputación Provincial de Lugo, órgano colexiado de carácter permanente con funcións de supervisión, orientación estratéxica e control do cumprimento desta estratexia.

Composición:

- Presidencia: Presidente/a de a Deputación Provincial de Lugo ou persoa na que delegue.
- Vicepresidencia: Vicepresidente/a da Deputación Provincial de Lugo ou persoa na que delegue.
- Deputado/a responsable da área de Promoción Económica e Social, na que se integran as materias de Innovación e Tics da institución ou da área correspondente en cada momento.
- Adxunto/á ao Xefe/a Servizo de Comunicación e Tics.
- Xefe/a de a Sección de Innovación e Participación Cidadá.
- Xefe/a do Servizo de Recursos Humanos.
- Delegado/a de Protección de Datos (DPD) da Deputación de Lugo
- Representante da Secretaría Xeral.
- Representante da Asesoría Xurídica Provincial.
- Representante da Intervención Provincial.
- Un representante de cada grupo político con representación no Pleno (para garantir supervisión política transversal e suprapartidaria).

Poderase contar, de ser o caso, con asesoramento externo cando a natureza dos asuntos o requira

Son funcións principais do Comité:

- Aprobar e revisar a Política de Uso Responsable da IA e os demais instrumentos de desenvolvemento desta estratexia.
- Supervisar o Rexistro Provincial de Sistemas de IA.
- Validar as Avaliacións de Impacto en Sistemas de IA dos sistemas de alto risco.
- Resolver as reclamacións cidadás en materia de IA non resoltas pola vía ordinaria.
- Coordinar actuacións coa AEPD, a AESIA e o nodo Galic.IA.

Mediante Resolución da Presidencia da Deputación regularase en detalle o seu réxime de funcionamento, periodicidade de reunións do Comité e demais aspectos organizativos para o seu correcto funcionamento.

4.2 Oficina Provincial de IA

Créase a Oficina Provincial de IA, unidade técnica dependente da área de Promoción Económica e Social ou da que corresponda en cada momento con competencias en Innovación e Tics, como órgano executivo do Comité de Gobernanza para a xestión técnica diaria da estratexia.

As súas funcións principais son:

- A xestión e actualización do Rexistro Provincial de Sistemas de IA.
- O soporte técnico ás áreas da Deputación na identificación, avaliación e despregamento de sistemas de IA.
- A coordinación do plan de alfabetización en IA e a elaboración do Plan Operativo Anual
- A coordinación técnica co CIT como nodo de transferencia cara aos municipios.
- A xestión de incidentes de IA conforme ao protocolo que se estableza.

Mediante Resolución da Presidencia da Deputación regularase en detalle as súas atribucións, composición, membros e demais aspectos organizativos para o seu correcto funcionamento.

4.3 Rexistro Provincial de Sistemas de IA

A Deputación creará e manterá actualizado un Rexistro Provincial de Sistemas de IA, de acceso público desde o Portal de Transparencia. Para cada sistema rexistrado farase constar, como mínimo, a súa denominación e descrición, a área responsable, a clasificación de risco conforme o Regulamento Europeo de IA (AI Act), os datos tratados e a base xurídica do tratamento, o provedor ou indicación de desenvolvemento propio, as datas de posta en marcha e de revisión prevista, a avaliación de impacto realizada cando cumpra e o nivel de funcionalidade en galego.

Mediante Resolución da Presidencia da Deputación regularase en detalle o procedemento de alta, modificación e baixa, a estrutura da ficha pública e os demais aspectos organizativos para o seu correcto funcionamento.

4.4 Estrutura de gobernanza do Laboratorio MencIA

O Laboratorio MencIA, como núcleo técnico da estratexia, dótase dunha estrutura de gobernanza específica integrada no marco xeral, que contará como mínimo cos seguintes membros:

- Responsable do Laboratorio: técnico designado pola Oficina Provincial de IA
- Comité técnico de aplicacións : grupo de traballo con representantes das áreas usuarias das ferramentas do Laboratorio, que identifica novos casos de uso e avalía a calidade dos sistemas existentes.

- Rede de embaixadores de IA: Formada por un embaixador por cada área da Deputación, responsable de difundir o uso das ferramentas do Laboratorio e detectar novas necesidades. Tamén formarán parte desta Rede os concellos da provincia que se adhiran a MencIA cun embaixador por cada concello.

Mediante Resolución da Presidencia da Deputación regularase en detalle as súas atribucións, composición, membros e demais aspectos organizativos para o seu correcto funcionamento.

4.5 Aliñación coa organización política da Deputación

A Deputación Provincial de Lugo organízase, conforme a Resolución de Presidencia con data do 14 de xaneiro de 2026, en 13 áreas de xestión con delegación de atribucións aos seguintes deputados/as provinciais:

- Área de Réxime Interior, Promoción do Territorio e Turismo: D^a. M^a do Pilar García Porto.
- Área de Promoción Económica e Social (inclúe Proxectos Europeos, Innovación e Tics, Transparencia, Emprego e Benestar Social): D. Pablo Rivera Capón.
- Área de Participación Cidadá: D. Iván Castro Díaz.
- Área de Muller e Igualdade: D^a. María Sol Morandeira Morandeira.
- Área de Cooperación e Asistencia aos Concellos: D. Xosé María Arias Fernández.
- Área de Formación, Ensino e Economía do Coñecemento: D. Miguel Fernández Méndez.
- Área de Medio Ambiente: D. Carlos López López.
- Área de Recursos Sostibles: D. Francisco Cajoto Caserío.
- Área de Deportes e Artesanía e Deseño: D. Efrén Castro Caloto.
- Área de Medio Rural e do Mar e Mocidade: D. Daniel García Fernández.
- Área de Cultura, Patrimonio Histórico Artístico, Normalización Lingüística e Memoria Histórica: D^a. Iria Castro Fernández.
- Área de Xestión Territorial: D^a. María del Carmen López Moreno.
- Área de Economía, Recadación, Facenda e Especial de Contas: D^a. María del Carmen López Moreno

Na actualidade, a estratexia MencIA ten a súa ancoraxe institucional na área de Promoción Económica e Social, por incluír as materias de Innovación e Tics. Con todo, a súa natureza transversal implica a coordinación permanente con todas as áreas. No futuro, a estratexia MencIA adaptarase á organización provincial existente en cada momento.

CAPÍTULO 5. MARCO DE CUMPRIMENTO NORMATIVO E XESTIÓN DE RISCOS (PILAR 1)

O Pilar 1 de MencIA complétase, máis aló da gobernanza institucional, cun marco de cumprimento que garante a conformidade da actividade da Deputación co Regulamento (UE) 2024/1689, o RGPD, a LOPDGDD, a LCSP, o ENS e a restante normativa aplicable. A estratexia fixa os compromisos estratéxicos deste marco; o seu desenvolvemento operativo realizarase mediante os instrumentos de desenvolvemento previstos na nota preliminar deste documento

5.1. Compromisos de cumprimento

A Deputación asume os seguintes compromisos estratéxicos en materia de cumprimento normativo e xestión de riscos:

- Clasificación operativa de risco. Todos os sistemas de IA utilizados ou contratados pola Deputación serán clasificados conforme ás catro categorías do AI Act (inaceptable, alto, limitado e mínimo). Ningún sistema pertencerá á categoría de risco inaceptable.
- Avaliación de impacto. Todos os sistemas clasificados como de alto risco serán obxecto, antes da súa aprobación, dunha Avaliación de Impacto en Sistemas de IA, validada polo Comité de Gobernanza e publicada no Rexistro Provincial en versión accesible para a cidadanía.
- Xestión de incidentes. Aprobarase un protocolo específico de xestión de incidentes relacionados con sistemas de IA, con comunicación aos órganos competentes, suspensión cautelar cando cumpra e comunicación ás autoridades e ás persoas afectadas.
- Auditoría periódica. Todos os sistemas de IA da Deputación serán obxecto de auditoría periódica con frecuencia proporcional ao seu nivel de risco. Os resultados das auditorías de sistemas de alto risco publicaranse no Portal de Transparencia en formato accesible.
- Integración no marco de seguridade. Todos os sistemas de IA clasificaranse conforme ao ENS e cumprirán as medidas de seguridade establecidas para a súa categoría, en coordinación coa responsabilidade de seguridade da información da Deputación.
- Contratación responsable. Os pregos de contratación de sistemas de IA incorporarán cláusulas específicas de clasificación de risco, transparencia, soberanía do dato, auditabilidade, actualización normativa e non reutilización dos datos para o adestramento de modelos de terceiros.

5.2. Instrumentos de desenvolvemento

Para facer efectivos estes compromisos, a Deputación aprobará, con carácter complementario e autónomo respecto desta estratexia, os seguintes instrumentos:

- A política de uso responsable da IA, que concretará a clasificación operativa de risco, as regras de uso da IA xenerativa, as prohibicións específicas e a xestión do fenómeno Shadow AI.
- O protocolo de xestión de incidentes e o modelo de avaliación de impacto en sistemas de IA, que desenvolverán as categorías de incidentes, os prazos de resposta, as responsabilidades e o persoal operativo de avaliación de impacto.
- A guía de contratación responsable de IA, que recollerá as cláusulas tipo obrigatorias nos pregos e os criterios de valoración específicos, a aplicar polo Servizo de Contratación.
- O código de conduta MencIA, de adhesión obrigatoria para o persoal, coas directrices individuais de uso dos sistemas de IA.

O Comité de Gobernanza velará pola coherencia entre estes instrumentos e os compromisos estratéxicos do presente capítulo.

CAPÍTULO 6. TRANSFORMACIÓN DIXITAL INTERNA: O LABORATORIO MENCIA (PILAR 2)

6.1 O Laboratorio MencIA: arquitectura e modelo tecnolóxico

O Laboratorio MencIA é a infraestrutura tecnolóxica propia da Deputación para o desenvolvemento e despregamento de sistemas de IA de código aberto. Materializa o principio de soberanía tecnolóxica realista: os datos da institución e dos cidadáns nunca abandonan os servidores da Deputación.

A arquitectura técnica actual que poderá evolucionar segundo as necesidades e o estado da arte existente en cada momento, artículase en tres compoñentes:

- O motor (servidor con GPUs + Ollama/Llama.cpp): os modelos de linguaxe de código aberto execútanse no servidor propio da Deputación mediante Ollama/Llama.cpp. Os modelos actualmente en produción son da familia ALIA (Salamandra 7b) totalmente de código aberto, Gemma 4 (Google), GPT-OSS (OpenAI) e Qwen 3.6, estes tres de pesos abertos. Non obstante, a flexibilidade desta arquitectura permite probar e instalar novos modelos a medida que estes se publican. Esta capa garante que ningún dato sensible sae da institución.
- O servidor de aplicacións (Docker + Open WebUI + Streamlit + React/Vite): sobre o motor, un servidor de aplicacións executa mediante contedores Docker as ferramentas e asistentes desenvolvidos polo equipo técnico da Deputación. Open WebUI proporciona a interface de chat xeral; Streamlit e React/Vite permiten construír interfaces amigables e sinxelas para as aplicacións específicas. O deseño persegue que unha tarefa habitual poida completarse en poucos clics, cun fluxo guiado e sen formación previa complexa. Este patrón de deseño foi denominado como «3 clics, unha tarefa».
- O cerebro (LangChain + RAG): LangChain actúa como director de orquestra que conecta o motor coas ferramentas e garante que os sistemas acceden unicamente aos datos e documentos propios da institución mediante sistemas RAG (Retrieval-Augmented Generation). O coñecemento de cada asistente límitase estritamente á base documental que lle foi asignada: non hai acceso a Internet nin a datos externos.

Fálase de soberanía tecnolóxica realista porque a estratexia recoñece os seus propios límites: a Deputación non pretende fabricar os seus propios chips e pode usar, coa súa propia gobernanza, modelos comerciais para tarefas non críticas e para o desenvolvemento das ferramentas propias. Pero as tarefas con datos sensibles, os procesos administrativos e os sistemas de atención cidadá funcionan sempre en infraestrutura propia.

6.2 Diagnóstico de madurez dixital: metodoloxía FEMP.IA

Antes do despregamento escalado, a Deputación realizou un diagnóstico completo de madurez dixital conforme a metodoloxía FEMP.IA en tres niveis:

- Nivel 1. Administración electrónica (AE): sede electrónica funcional, xestión electrónica de expedientes, dixitalización de trámites básicos.
- Nivel 2. Robotización de procesos (RPA): automatización de tarefas repetitivas, fluxos de traballo automatizados.
- Nivel 3. Intelixencia artificial (IA): sistemas que aprenden de datos e apoian decisións. É o nivel no que se sitúa o Laboratorio MencIA.

O diagnóstico identifica o Laboratorio MencIA como o núcleo da Fase 0 da estratexia: un conxunto de ferramentas operativas que demostran a viabilidade do modelo e que serven de base para o despregamento sistemático dos catro piares.

6.3 Catálogo de ferramentas do Laboratorio MencIA: as aplicacións

As aplicacións do Laboratorio MencIA son ferramentas web que, con non máis de tres interaccións («3 clics unha tarefa»), permiten executar unha tarefa e obter o resultado con poucas interaccións por parte do usuario. A súa curva de aprendizaxe é mínima e están deseñadas para resolver problemas concretos de empregados públicos xa que se poden deseñar a medida.

Aplicación 1. Resumidor de documentos. Toma un documento longo e complexo, unha memoria técnica, un expediente, un informe xurídico, e xera en segundos un resumo claro coas ideas principais, estruturado en diferentes formatos e en linguaxe accesible. Especialmente útil para o traballo previo a reunións ou comités.

Aplicación 2. Extractor de texto (OCR). Utiliza recoñecemento óptico de caracteres para converter documentos escaneados ou imaxes en texto plano e editable. Permite a dixitalización masiva de arquivos físicos, facendo que o seu contido sexa indexable e consultable por outros sistemas de xestión documental.

Aplicación 3. Transcritor de audio. Converte gravacións de voz (plenos, comisións, reunións técnicas) en transcripcións de texto, recoñecendo tanto galego como castelán. Acelera drasticamente a creación de actas e documentos oficiais, liberando ao persoal administrativo de horas de traballo manual e repetitivo.

Aplicación 4. Monitor de edictos do BOE. Axente que analiza diariamente o Boletín Oficial do Estado para detectar, extraer e notificar proactivamente os edictos xudiciais de procedementos concursais. Centraliza e axiliza o seguimento desta información crítica para o servizo de recadación da Deputación, eliminando a procura manual.

Aplicación 5. Xestión intelixente do correo electrónico. Conéctase de forma segura á bandexa de entrada do usuario para analizar, resumir e categorizar o contido dos correos e os seus arquivos adxuntos. O caso de uso documentado máis relevante: o Gabinete de Presidencia transformou unha tarefa manual dunha hora diaria nun proceso de cinco minutos. Este resultado, unha redución do 92% no tempo investido, sen enviar un só dato fóra dos servidores da institución, é a demostración empírica máis clara do que pode lograr o modelo de soberanía tecnolóxica realista.

Aplicación 6. Almacén de prompts. Repositorio centralizado onde os empregados públicos poden crear, almacenar e compartir instrucións de IA (prompts) organizadas por áreas temáticas: contratación pública, recursos humanos, informes técnicos, atención cidadá. Inclúe buscador en tempo real, sistema de favoritos, estatísticas de uso e cores personalizables. É a ferramenta de xestión do coñecemento colectivo en IA da institución.

Aplicación 7. Calculadora de prazos da LCSP. Calcula con precisión os prazos administrativos regulados na Lei 9/2017 de Contratos do Sector Público, adaptada ao calendario laboral nacional, autonómico e local (Lugo). O usuario indica a data de inicio e o estado do contrato (licitación, execución, etc.) e obtén de inmediato o cómputo correcto de días hábiles e naturais, diferenciando por tipo de procedemento, importe do contrato e modalidade de tramitación.

Aplicación 8. Analizador de convocatorias de axudas e subvencións. Especializado na análise de bases de convocatorias de axudas, subvencións e fondos europeos. Le o documento da convocatoria e extrae automaticamente a información esencial: prazos, orzamento, beneficiarios elixibles, gastos cubertos e criterios de valoración. Tamén pode xerar ideas de proxectos adaptados ás liñas de financiamento.

6.4 Catálogo de ferramentas do Laboratorio MencIA: os asistentes

Os asistentes do Laboratorio MencIA son chatbots especializados cos que o usuario interactúa mediante conversación natural. Cada asistente foi adestrado cun prompt de sistema específico e unha base de coñecemento pechada: non accede a Internet nin a información fóra do seu ámbito asignado.

Asistente 1. Profesor de IA. Actúa como formador en IA para empregados públicos sen coñecementos previos. Explica que é a IA, como funciona e que ferramentas existen na Deputación, con exemplos concretos, casos prácticos e exercicios. A súa misión é reducir o medo á tecnoloxía e mostrar como pode mellorar a eficiencia do servizo público.

Asistente 2. Elaboración de memorias xustificativas en contratos. Guía aos xestores públicos na redacción da memoria xustificativa dos expedientes de contratación, mediante unha conversación estruturada que percorre cada apartado do documento: necesidade, obxecto, orzamento, duración, procedemento. Toma como referencia as directrices internas do Servizo de Contratación da Deputación.

Asistente 3. Contratación pública EELL. Experto na Lei 9/2017 de Contratos do Sector Público e a súa aplicación en entidades locais. Resolve dúbidas xurídicas sobre licitacións, contratos e procedementos, revisa pregos de condicións para detectar erros ou inconsistencias, e axuda na redacción de informes técnicos e xurídicos (xustificación de necesidade, análise de ofertas anormalmente baixas).

Asistente 4. Asesor de función pública. Experto na normativa que regula aos empregados públicos en España e na lexislación específica de Galicia. O seu coñecemento límitase a un corpus pechado de leis: non opina, non interpreta casos concretos nin busca na internet. Cita o artigo exacto que regula situacións administrativas, permisos, procesos de selección ou calquera dúbida sobre o persoal da administración.

Asistente 5. Centro de Atención a Usuarios (CAU). Asistente de soporte técnico para os empregados da Deputación, que resolve incidencias informáticas relacionadas cos sistemas institucionais: videoconferencias Jitsi, VPN, telefonía, certificados dixitais, correo institucional, sistemas de xestión documental. As súas respostas baséanse nos manuais oficiais da sección de novas tecnoloxías

Asistente 6. Asistente de documentación e formación operativa. Axuda aos responsables dunha área, servizo ou sección na recompilación estruturada de tarefas, procedementos, ferramentas e problemas habituais mediante entrevistas guiadas, e transforma esa información en guías claras e accesibles para facilitar a formación, integración e orientación de novos empregados ou persoal en rotación.

Asistente 7. Creador de prompts. Axuda aos usuarios para escribir instrucións claras e detalladas para outras ferramentas de IA, seguindo metodoloxías estruturadas como CLARA ou CRAFT. É o «asistente para crear asistentes»: non executa a tarefa final, senón que garante que a instrución inicial sexa completa e eficaz.

Asistente 8. Arquitecto de asistentes personalizados. Experto no deseño de novos asistentes virtuais a medida. Guía ao usuario mediante preguntas estruturadas (función principal, rol, público obxectivo, formato de saída) e xera o persoal de instrucións optimizada para o novo asistente.

Asistente 9. Analítico de investigación con procura web. O único asistente do Laboratorio MencIA con capacidade de acceso a Internet, para tarefas de investigación e análise sobre temas de actualidade. Verifica o enfoque co usuario antes de responder, estrutura a información de forma lóxica e fundamentada, e identifica explicitamente as fontes consultadas.

6.5 Fases do despregamento interno

Fase 0. Laboratorio e preparación (1º semestre de 2026): arranque definitivo do Laboratorio MencIA coa posta en produción das 8 aplicacións e 9 asistentes descritos. Aprobación da Estratexia polo Pleno.

Fase 1. Gobernanza e primeiros pilotos (Meses 7-18, 2026-2027): Constitución do Comité de Gobernanza. Creación da Oficina Provincial de IA. Posta en marcha do Rexistro Provincial. Lanzamento de 3-5 pilotos adicionais de baixo risco en áreas non cubertas polo Laboratorio. Inicio do plan de alfabetización (Impulsa a túa IA local).

Fase 2. Despregamento interno completo (Meses 19-36, 2027-2028): extensión dos pilotos exitosos a toda a organización. Plan de alfabetización completo ampliado

Fase 3. Consolidación e ecosistema (Meses 37-48, 2028-2029): colaboración activa cos principais actores (deputacións galegas, Xunta, Goberno central, universidades, etc.).

6.6 Horizonte de exploración: a IA axéntica

O deseño actual do Laboratorio MencIA opera baixo unha premisa básica: cada aplicación ou asistente está especializado en resolver de forma eficiente unha necesidade concreta. Este enfoque,

demonstrou ser o máis adecuado para a fase de despregamento inicial. Con todo, o horizonte tecnolóxico apunta cara a un paradigma complementario que a Deputación de Lugo quere explorar de forma ordenada e coas garantías de gobernanza necesarias: a IA Axéntica.

Un axente de IA, segundo a definición da Axencia Española de Protección de Datos nas súas Orientacións sobre intelixencia artificial Axéntica³, é un sistema de intelixencia artificial que utiliza modelos de linguaxe para cumprir un obxectivo de forma autónoma. A diferenza das ferramentas actuais do Laboratorio MencIA, que executan unha tarefa por instrución explícita do usuario, un axente de IA é capaz de descompoñer un obxectivo complexo en subtareas, executalas de forma encadeada e coordinada, acceder a distintas fontes de datos, chamar a múltiples ferramentas e tomar decisións intermedias ata completar o obxectivo, todo iso cunha intervención humana mínima ou, en todo caso, concentrada na supervisión do resultado final e non en cada paso do proceso.

Para ilustrar o potencial desta evolución no contexto concreto do Laboratorio MencIA, pode imaxinarse o seguinte caso de uso: na actualidade, o Monitor de edictos do BOE analiza o boletín e extrae os procedementos concursais relevantes, e a Xestión intelixente do correo procesa as comunicacións entrantes. Ambas as funcionan de forma independente e requiren intervención do usuario en cada etapa. Un axente ou sistema multiaxente que combinase estas capacidades podería, de forma autónoma: detectar un novo edicto concursal relevante no BOE, cruzalo coa base de datos de debedores de recadación, localizar o expediente correspondente no sistema de xestión, preparar un borrador de comunicación interna e situalo na bandexa do técnico responsable para a súa validación e firma.

Todo iso sen que o empregado público tivese que iniciar ningunha destas accións: a supervisión humana concéntrase no punto de valor onde é máis necesaria a decisión de actuar, en lugar de en cada paso instrumental do proceso.

Este salto cualitativo esixe tamén un salto proporcional nas garantías de gobernanza. A AEPD advirte nas súas orientacións que a IA axéntica introduce vulnerabilidades específicas relacionadas coa autonomía, a memoria, a integración de servizos e a rastrexabilidade das decisións, que requiren medidas adicionais de supervisión humana efectiva, control do proceso de razoamento e xestión do risco.

Por todo iso, a Deputación de Lugo prevé explorar a IA axéntica como horizonte do Laboratorio MencIA no período 2027-2030, de forma experimental e sempre dentro do marco de gobernanza establecido pola estratexia. Esta exploración desenvolverase exclusivamente sobre casos de uso internos de baixo risco, en infraestrutura propia, e coa validación do Comité de Gobernanza como requisito previo a calquera despregamento operativo.

³ <https://www.aepd.es/guias/orientaciones-ia-agentica.pdf>

CAPÍTULO 7. IA AO SERVIZO DOS MUNICIPIOS (PILAR 3)

7.1 Marco competencial: a LRBRL como habilitadora

A Lei 7/1985, do 2 de abril, Reguladora das Bases do Réxime Local, atribúe competencias ás Deputacións provinciais no ámbito da coordinación de servizos municipais, asistencia e cooperación xurídica, económica e técnica aos municipios co obxectivo de garantir a cohesión territorial.

Considerando que as ferramentas de IA son susceptibles de ser catalogadas como servizos de administración electrónica avanzada, a cooperación e asistencia aos municipios de menos de 20.000 habitantes por parte das Deputacións Provinciais antóllase necesaria.

A Deputación non pode permanecer pasiva mentres os 66 municipios da provincia por baixo dese limiar de habitantes quedan algorítmicamente descolgados do resto do país. Ningún municipio de menos de 2.000 habitantes, e a maioría dos de Lugo están por baixo desa cifra, ten as capacidades necesarias para licitar, despregar, auditar e manter un sistema de IA pola súa conta. Moitos funcionan con secretarios-interventores itinerantes que atenden varios concellos simultaneamente. A Deputación é a única institución que pode garantir que a IA sexa unha realidade para todos eles.

7.2 O CIT da provincia de Lugo como instrumento de transferencia territorial do eixo 2 de MencIA

O Centro de Innovación Territorial (CIT) da provincia de Lugo, financiado polo Ministerio para a Transición Ecolóxica e o Reto Demográfico (MITECO) mediante convenio de colaboración, é o mecanismo institucional do eixo 2 de MencIA: a democratización da IA soberana no territorio provincial.

Datos clave do CIT:

- Orzamento total 2025-2029: 850.000 euros.
- Orzamento anualidade 2026: 213.000 euros.
- Equipo: 1 coordinador, 2 técnicos de proxecto, 2 administrativos.
- Sedes: Burela (Zona Norte) e Navia de Suarna (Zona Centro).

O CIT incorpora como misión transversal a democratización do modelo de «IA soberana, sostible e de código aberto». O equipo técnico do CIT actúa como formadores e asesores dos municipios en materia de IA, levando o modelo MencIA e o paradigma dos «3 clics unha tarefa» a todas as comarcas da provincia.

7.3 Os tres principios operativos do CIT para a transferencia de IA

Os documentos fundacionais do CIT establecen tres principios que guían a súa función de nodo de transferencia tecnolóxica:

Principio 1. IA como ferramenta, non como fin. A IA preséntase aos municipios non como unha revolución tecnolóxica abstracta, senón como unha caixa de ferramentas concretas que resolven problemas concretos: unha calculadora de prazos para o secretario, un transcritor de plenos para o auxiliar administrativo, un resumidor de convocatorias para o técnico de fondos europeos.

Principio 2. Accesibilidade antes que sofisticación. As ferramentas que o CIT promove entre os municipios son as do Laboratorio MencIA: 3 clics, curva de aprendizaxe mínima, formatos recoñecibles, resultados inmediatos. Non se transfiren arquitecturas técnicas; transfírense solucións operativas.

Principio 3. Soberanía do dato desde o deseño. Todas as ferramentas transferidas operan baixo o modelo de datos en servidores propios. Os municipios adheridos acceden a servizos de IA provinciais sen que os seus datos abandonen a infraestrutura da Deputación.

7.4 Catálogo de servizos de IA a municipios

A Deputación de Lugo, ademais das ferramentas propias xurdidas do laboratorio de IA provincial dará a posibilidade aos municipios que se adhiran á estratexia, de desenvolver aplicacións e asistentes axustados ás súas necesidades en coordinación coa Oficina Provincial

Doutra banda, co obxecto de probar a viabilidade real de implantación das ferramentas desenvolvidas polo laboratorio e a súa efectividade no territorio, realizaranse consultas cos diferentes concellos que se adhiran á estratexia, establecéndose un calendario para a posible posta en marcha de proxectos pilotos naqueles municipios que polas súas características mellor se adecúen ao despregamento deste tipo de solucións..

CAPÍTULO 8. ECOSISTEMA TERRITORIAL E INNOVACIÓN (PILAR 4)

8.1 Aliñación coa Estratexia Española de IA

A Estratexia de Intelixencia artificial 2024 de España é un plan integral deseñado para actualizar as iniciativas tecnolóxicas do país, adaptándoas aos avances da IA xenerativa e asegurando un desenvolvemento ético e sostible.

Un dos eixos nos que se sustenta é fomento do uso da IA tanto no sector privado (especialmente PEMES) como na Administración Pública para mellorar a eficiencia e competitividade. Doutra banda, a estratexia inclúe o desenvolvemento de modelos de linguaxe en castelán e linguas cooficiais, totalmente públicos e de código aberto a través do proxecto ALIA.

O proxecto ALIA está coordinado polo Barcelona Supercomputing Center-Centro Nacional de Supercomputación (BSC-CNS), co impulso e liderado da Secretaría de Estado de Dixitalización e Intelixencia artificial (SEDIA) e linguas cooficiais a través do proxecto ALIA. Un dos nodos do mesmo é o «Proxecto Nós», o proxecto de tecnoloxías da linguaxe para a lingua galega impulsado pola Universidade de Santiago de Compostela (USC) -a través do CiTIUS e o Instituto da Lingua Galega (ILG)- e a Xunta de Galicia, que ten como principal obxectivo facilitar o uso da lingua galega en todos os novos desenvolvementos tecnolóxicos.

O laboratorio de IA da estratexia MencIA contempla o uso destes modelos da familia ALIA en servidores propios (Salamandra 7b) aínda que polas limitacións actuais da súa arquitectura, non se dispón da capacidade de computación para executar os modelos máis grandes deste proxecto como é o caso de ALIA-40 b. É por iso que a estratexia MencIA pretende chegar a acordos concretos coa SEDIA que permitan á Deputación de Lugo a execución na nube destes modelos para algunhas das súas aplicacións e asistentes. O traballo desenvolvido polo Laboratorio MencIA pode ser de gran valor para o conxunto do territorio xa que a flexibilidade e adaptabilidade das súas solucións e ferramentas, convértenos en activos facilmente exportables e replicables noutras administracións públicas, contribuíndo de forma activa ao fomento da IA no sector público español, un dos obxectivos clave da Estratexia española.

Outro dos eixos da Estratexia de Intelixencia artificial 2024 de España é o desenvolvemento dun marco que garanta a transparencia, a ciberseguridade e o cumprimento do Regulamento Europeo de IA, sendo peza central do mesmo a Axencia Española de Supervisión da Intelixencia artificial (AESIA). O papel principal da AESIA é garantir que a IA desenvólvese de forma ética e cumpra co novo marco regulatorio. A estratexia MencIA aliña o seu modelo de gobernanza e cumprimento coas directrices e protocolos de actuación da AESIA, e colaborará activamente con este organismo na construción do ecosistema nacional de supervisión responsable da IA.

8.2 Aliñación coa Estratexia Galega de IA 2030

A Deputación de Lugo pretende posicionarse como actor activo do ecosistema galego de IA, articulado ao redor do nodo Galic.IA impulsado pola Xunta de Galicia e AMTEGA. Esta aliñación non

é declarativa: implica participación nos grupos de traballo do nodo, compartición de datos provinciais anonimizados para proxectos de IA de interese público e coordinación para evitar duplicidades de investimento.

O modelo MencIA achega ao ecosistema galego un elemento diferencial: a experiencia práctica dunha administración intermedia que despregou IA de código aberto en infraestrutura propia a escala real. Este coñecemento acumulado, as leccións do Laboratorio MencIA, o catálogo de ferramentas operativas, os protocolos de gobernanza, ten valor para o conxunto de administracións galegas e pode servir de referencia para as outras tres deputacións e para os propios municipios doutras provincias galegas que afrontan os mesmos retos.

8.3 Alianza co CESGA: soberanía computacional para toda a provincia

A Deputación explorará as posibilidades de establecer un acordo marco de uso de infraestrutura co Centro de Supercomputación de Galicia (CESGA) que permitise:

- Acceso a cómputo de alto rendemento para o adestramento e despregamento de modelos de maior tamaño que os executables no Laboratorio MencIA.
- Aloxamento soberano dos sistemas máis críticos, con garantía de que os datos dos cidadáns permanecen en territorio galego.
- Extensión do acceso aos municipios adheridos, que poderán beneficiarse de capacidades de cómputo que doutro xeito serían inalcanzables para eles.

O acordo co CESGA permitiría ampliar capacidade de cómputo sen sacar os datos fóra dunha contorna pública galega.

8.4 Colaboración co sistema universitario galego e a distancia

A Deputación impulsará acordos de colaboración coas diferentes universidades galegas en ámbitos específicos de interese provincial:

- UNED-CENTRO ASOCIADO DE LUGO: exploración de vías de colaboración tendo en conta que o centro asociado de Lugo implantará para o próximo curso 2026/2027 un Grao en intelixencia artificial.
- USC- CITIUS: colaboración co «Proxecto Nós» para o uso en aplicacións propias de modelos de linguaxe en galego, NLP aplicado á tramitación administrativa e sistemas de análise documental para o patrimonio histórico provincial.

Dado que un dos obxectivos centrais de MencIA é reforzar a interrelación cos concellos da provincia en materia de intelixencia artificial, esa relación ten que construírse necesariamente tendo en conta o galego. Por iso, a colaboración co «Proxecto Nós» debe ser máxima, tanto para garantir ferramentas útiles en lingua galega como para asegurar que a implantación da IA no ámbito local se adapte á realidade lingüística da provincia.

- UDC - CITIC: análise de datos territoriais e demográficos, IA para a xestión de emerxencias e gobernanza do dato provincial.
- Uvigo - AtlantTIC: IA para o sector primario (pesca, acuicultura, agroganadería, viticultura), IA para o medio ambiente mariño e costeiro da Mariña.

Estes acordos son de interese recíproco: a Deputación achega casos de uso reais, datos anonimizados de calidade e financiamento; as universidades achegan capacidade investigadora, acceso a publicacións internacionais, estudantes en prácticas e titulados en activo que poden incorporarse a proxectos conxuntos.

8.5 Cooperación entre as catro deputacións galegas

As catro deputacións galegas comparten exactamente os mesmos retos: a Galicia baleirada, o envellecemento extremo, os municipios rurais pequenos, o sector primario como columna vertebral económica e a singularidade da lingua galega. A cooperación entre elas pode xerar economías de escala que multiplicarían o impacto do investimento individual.

A Deputación de Lugo impulsará a creación dunha Mesa de Coordinación das catro Deputacións galegas en materia de IA, cos seguintes obxectivos:

- Desenvolver conxuntamente servizos de IA que se poidan compartir e evitar duplicidades de investimento.
- Negociación colectiva con provedores para obter mellores condicións contractuais.
- Desenvolvemento dun modelo de IA en galego con corpus combinado das catro provincias.
- Coordinación da representación ante a FEMP, a AMTEGA e a AESIA.
- Modelo de gobernanza compartido para os servizos de IA provinciais.

8.6 Aliñación con marcos nacionais e internacionais

MencIA alíñase cos marcos estratéxicos de referencia en tres niveis:

- Nivel nacional. Proxecto ALIA e Plan Nacional de Algoritmos Verdes (PNAV):

O modelo de IA soberana de código aberto que propón MencIA, non é unha iniciativa illada. Encaixa perfectamente nos obxectivos do Proxecto ALIA do Goberno de España para o desenvolvemento de modelos de linguaxe fundacionais en linguas cooficiais, coordinado polo BSC-CNS co impulso da SEDIA. O Laboratorio MencIA xa executa en produción o modelo Salamandra 7b da familia ALIA. Adicionalmente, a arquitectura baseada en aplicacións especializadas e o paradigma «3 clics, unha tarefa» materializa os principios do Plan Nacional de Algoritmos Verdes (PNAV), recentemente finalizado, baixo o concepto de «verde por deseño»: a eficiencia enerxética é unha característica intrínseca, non un engadido posterior ao sistema.

- Nivel europeo. Apply AI e OpenEuroLLM:

A estratexia Apply AI da Comisión Europea fixa como obxectivos prioritarios o fomento de solucións de IA de código aberto. A Comisión contempla a construción dunha caixa de ferramentas con solucións de IA fiables, a miúdo de código aberto, xa utilizadas por algunha administración, que poidan ser replicadas por outras. O modelo MencIA co seu catálogo de ferramentas operativas, os seus protocolos de gobernanza validados e a súa arquitectura on-premise, reúne os criterios que a estratexia Apply AI establece para constituír unha boa práctica replicable a escala europea.

OpenEuroLLM é a aposta europea polos modelos de pesos abertos confluén exactamente co enfoque de MencIA: o uso de modelos de código aberto en infraestrutura propia materializa a visión de redución de dependencia das grandes corporacións tecnolóxicas que OpenEuroLLM persegue a escala continental.

- Nivel local. FEMP: a estratexia incorpora a metodoloxía FEMP.IA de diagnóstico de madurez dixital e as guías da Federación Española de Municipios e Provincias para o uso de IA en entidades locais.

CAPÍTULO 9. IMPACTO CIUDADÁN E INNOVACIÓN DE SERVICIOS

9.1 Da eficiencia administrativa ao servizo cidadán directo

A Estratexia MencIA nace cun dobre imperativo. Por unha banda, transformar a xestión interna da Deputación para liberar ao empregado público de tarefas repetitivas e permitirle centrarse no traballo de alto valor engadido. Por outro, estender o modelo aos municipios da provincia para que ninguén quede atrás na implantación da IA. Todo iso, asegurando o cumprimento das obrigacións normativas derivadas do AI Act europeo.

Con todo, a tecnoloxía desenvolvida no Laboratorio MencIA e os servizos deseñados para os municipios da provincia van máis aló deste obxectivo inicial. A verdadeira medida do éxito dunha estratexia de intelixencia artificial nunha institución pública non reside exclusivamente na eficiencia interna lograda ou no cumprimento normativo alcanzado, senón no impacto tanxible e percibido que xera na vida cotiá das persoas que habitan o territorio.

Na provincia de Lugo, onde existe un envellecemento poboacional moi acusado e é un dos territorios máis fragmentados de España, a IA debe ser unha ferramenta de equidade territorial que achegue servizos públicos de calidade a cada persoa, independentemente de onde viva.

O principio reitor: MencIA como servizo público percibido

Este capítulo establece un compromiso explícito: que a cidadanía lucense perciba directamente os beneficios de MencIA na súa vida diaria. Non como unha promesa abstracta de modernización, senón como servizos concretos, simples e útiles que resolvan problemas reais coa máxima accesibilidade.

A filosofía que guía este enfoque é o elemento central de deseño do Laboratorio MencIA: «3 clics, 1 tarefa: calquera servizo cidadán impulsado por IA debe ser tan sinxelo de usar que unha persoa sen coñecementos técnicos poida completar o seu obxectivo cun máximo de tres interaccións. Esta simplicidade ten o seu fundamento no feito de que estamos nun territorio con poboación moi envellecida e que ademais vive en contornas rurais. Este patrón de deseño contribúe directamente á posta en marcha dunha IA verde e sostible, comprometida co medio ambiente e coa emerxencia climática.

Transparencia e acompañamento, non substitución

Todos os servizos cidadáns de MencIA respectarán o compromiso irrenunciante de transparencia total establecido na introdución desta estratexia. Cada ferramenta estará rexistrada publicamente o Rexistro Provincial de Sistemas de IA, con explicación accesible da súa finalidade, datos utilizados e lóxica de funcionamento. A cidadanía terá dereito a saber cando está a interactuar cun sistema de IA e a entender, en linguaxe sinxela, como funciona.

Ademais, MencIA actúa sempre como asistente, nunca de forma automática. Os servizos ofrecen recomendacións, facilitan trámites, sintetizan información ou xeran documentos, pero a supervisión e decisión final sempre corresponde a unha persoa: o empregado público responsable do servizo ou, cando cumpra, o propio cidadán.

9.2 Medición do impacto percibido pola cidadanía

O éxito deste capítulo da estratexia non se medirá polo número de servizos despregados, senón polo impacto real na vida das persoas. Para calcular ese impacto establécense os seguintes indicadores:

Indicadores cuantitativos:

- Número de cidadáns únicos que usan polo menos un servizo MencIA ao trimestre.
- Porcentaxe de trámites completados sen necesidade de desprazamento físico.
- Tempo medio aforrado en xestións (medido en enquisas).
- Taxa de uso en maiores de 65 anos e en municipios < 1.000 habitantes.
- Cociente entre consultas resoltas sen intervención humana e consultas escaladas.

Indicadores cualitativos:

- Satisfacción cidadá con servizos MencIA (NPS - Net Promoter Score).
- Testemuños recompilados de usuarios reais sobre melloras percibidas.
- Análise de sentimento en redes sociais e medios de comunicación locais.
- Percepción da IA como ferramenta de equidade territorial (enquisas anuais).

Meta a 2030:

Que polo menos o 30% da poboación lucense utilizase polo menos un servizo cidadán de MencIA e que o 75% de quen o usa o recomenden activamente (NPS > 50). Especial énfase en que o uso en municipios rurais alcance niveis similares aos de Lugo capital, demostrando que MencIA cumpriu a súa promesa de equidade territorial.

CAPÍTULO 10. ALFABETIZACIÓN EN IA E CAMBIO CULTURAL

Na Deputación, a utilidade da IA dependerá menos da ferramenta concreta que da capacidade dos servizos para incorporala ao traballo diario sen perder control humano. A IA é unha ferramenta e o seu valor dependerá das persoas que a usan e a supervisan. O cambio cultural é a condición sine qua non do éxito desta estratexia.

O artigo 4 do Regulamento europeo de intelixencia artificial (AI Act) establece que os provedores e implementadores de sistemas de IA deben adoptar medidas para garantir un nivel suficiente de alfabetización en materia de IA do seu persoal e doutras persoas que se ocupen do funcionamento e o uso dos sistemas de IA no seu nome. Deben facelo tendo en conta os seus coñecementos técnicos, experiencia, educación e formación do persoal e outras persoas, así como o contexto no que se utilizarán os sistemas de IA e as persoas nas que se utilizarán os sistemas de IA.

Este artigo é unha disposición clave para garantir que todos os provedores e responsables do despregamento de sistemas de IA doten ao seu persoal das capacidades, os coñecementos e a comprensión adecuados do sistema ou sistemas proporcionados ou despregados. Isto afecta a calquera persoa da organización que se ocupe directamente dun sistema de IA e reforza as disposicións de transparencia (artigo 13) e supervisión humana (artigo 14) incluídas no Regulamento.

Aínda que se prevé que coa aprobación da proposta Ómnibus Dixital se flexibilicen as obrigacións establecidas no artigo 4 da AI Act, MencIA intégraa na súa estratexia como un elemento transversal do seu despregamento que abarcará a todos os niveis da organización provincial e dos municipios que se adhiran á estratexia.

10.1 Plan de alfabetización «Impulsa a túa IA Local»

Para cumprir coa obrigación que establece o artigo 4 prevese a posta en marcha dun ambicioso plan de alfabetización «Impulsa a túa IA local» estruturado en diferentes niveis e por colectivos: cargos electos, equipo directivo, técnicos especializados, persoal administrativo, responsables municipais de IA e persoal dos concellos adheridos. O plan deseñarase con enfoque práctico e bilingüe, e combinará modalidades presenciais e en liña con recursos formativos accesibles no Portal MencIA. Os seus contidos abarcarán, como mínimo: marco xurídico europeo e español da IA, uso responsable de ferramentas cotiás, detección de sesgos, protección de datos, supervisión humana e específicos de área.

O detalle concreto de contidos, carga horaria, modalidades e cronograma recollerase no Plan Operativo Anual de alfabetización, cuxa elaboración corresponderá á Oficina Provincial de IA en coordinación co Servizo de Formación da Deputación de Lugo.

Con carácter permanente, os empregados contarán co apoio do Asistente Profesor de IA do Laboratorio MencIA, dispoñible en calquera momento sen necesidade de esperar á convocatoria anual

Aínda que este Plan será obxecto dun desenvolvemento posterior máis amplo, a modo de exemplo expónse unha posible estrutura con base nas materias indicadas nos parágrafos anteriores:

Colectivo	Contido	Horas/ano	Modalidade
Cargos electos	Alfabetización IA: que é, que riscos ten, que decide a Deputación, como supervisar	8h	En liña e presencial intensivo
Equipo directivo	IA estratéxica, gobernanza, xestión do cambio, orzamentación de proxectos IA	20h	Online
Técnicos especializados	IA aplicada á área, validación algorítmica, detección de sesgos, ciberseguridade defensiva	40h	En liña + talleres prácticos
Persoal administrativo	Ferramentas cotiás do Laboratorio MencIA, uso responsable, protección de datos, Shadow AI	20h	Online
Responsables municipais de IA	Gobernanza local de IA, identificación de casos de uso.	16h	En liña e presencial
Alcaldes e secretarios	Ferramentas MencIA aplicadas aos municipios	6h	Presencial en comarca
Transversal	Marco xurídico europeo da IA: AI Act, RGPD, etc.	5h	Online

10.2 Garantías de non impacto negativo no emprego público

A IA actúa como copiloto tecnolóxico do empregado público: absorbe o procesado rutineiro e estandarizado, e recupera a dignidade da función pública analítica, liberando tempo para o que as máquinas non poden facer: o trato humano, a empatía e o xuízo complexo.

A corporación comprométese a:

- Non reducir persoal como consecuencia directa da implantación de IA durante o período de vixencia desta estratexia.
- Reatribuír aos empregados liberados de tarefas repetitivas cara a funcións de maior valor engadido.
- Incluír a xestión do cambio e o benestar laboral como criterios de avaliación de todos os proxectos de IA.

CAPÍTULO 11. TRANSPARENCIA E PARTICIPACIÓN CIDADÁ

11.1 Portal de Transparencia: información sobre IA

A Deputación publicará no seu Portal de Transparencia, a seguinte información actualizada de forma permanente:

- O Rexistro Provincial de Sistemas de IA, con fichas comprensibles para a cidadanía de cada sistema en uso.
- As avaliacións de impacto en sistemas de IA dos sistemas de alto risco, en versión accesible.
- Os resultados das auditorías cando sexan públicas.
- O Código de conduta MencIA.

11.2 Mecanismos de reclamación cidadá

Calquera cidadán ou cidadá que se considere afectado por un sistema de IA da Deputación poderá solicitar información sobre o sistema e a lóxica da decisión que lle afectou; solicitar revisión humana de calquera decisión asistida por IA que lle afecte; presentar reclamación ante o Comité de Gobernanza da IA; e acudir á AEPD polo que respecta aos dereitos de protección de datos e á AESIA polo que respecta a reclamacións específicas do AI Act.

As canles, prazos e procedementos concretos de reclamación regularanse no Protocolo que se aprobe para o efecto, garantindo accesibilidade e tempos de resposta razoables.

11.3 Deseño inclusivo e non discriminación por canle

Todos os sistemas de atención algorítmica ofrecerán de forma visible e accesible a opción de atención humana. A implantación de IA en servizos públicos nunca implicará a eliminación de canles presenciais ou telefónicas. A tecnoloxía non pode converterse nunha peaxe inasequible para a cidadanía maior e rural da provincia.

Os sistemas de atención cidadá estarán deseñados conforme aos estándares de accesibilidade dixital (WCAG 2.1, nivel AA) e garantirán a plena funcionalidade para persoas con discapacidade visual, auditiva ou cognitiva.

11.4 Comunicación pública da estratexia

A Deputación levará a cabo unha campaña de comunicación pública para dar a coñecer MencIA entre a cidadanía, os municipios e o tecido económico provincial. Esta campaña realizarase en galego e castelán e utilizará formatos accesibles para todos os públicos.

11.5 O portal MencIA: xanela pública da estratexia

A Deputación de Lugo poñerá ao dispor da cidadanía un portal web da Estratexia MencIA, co obxectivo de que se converta na ferramenta central da súa política de transparencia e comunicación en materia de intelixencia artificial.

O portal centralizará de forma accesible e actualizada a información relevante da estratexia e será o principal instrumento de rendición de contas, divulgación e transferencia de coñecemento da estratexia. Entre os seus contidos incluírase:

- A estratexia e os seus documentos fundacionais: texto íntegro da Estratexia MencIA, xunto coas súas revisións e actualizacións.
- Material formativo: recursos didácticos, guías de uso e materiais do Plan de Alfabetización «Impulsa a túa IA local», dispoñibles para empregados públicos provinciais e municipais.
- Presentacións e documentación técnica: relatorios e comunicacións presentadas en foros, xornadas e congresos nacionais nos que a Deputación expoña e divulgue o modelo MencIA.
- Noticias e axenda: convocatorias de formación, eventos de difusión e novidades do Laboratorio MencIA.
- Simuladores interactivos das ferramentas desenvolvidas no Laboratorio MencIA

CAPÍTULO 12. FOLLA DE RUTA (CRONOGRAMA ORIENTATIVO 2026-2030)

Fase	Período	Fitos principais
Fase 0. Aprobación de estratexia e consolidación de Laboratorio	Semestre 1 de 2026	Laboratorio MencIA operativo (8 apps + 9 asistentes); diagnóstico FEMP.IA; aprobación plenaria da estratexia
Fase 1. Gobernanza básica e primeiros pilotos	Meses 7-18 (2026-2027)	Constitución do Comité de Gobernanza Oficina Provincial de IA operativa; Rexistro Provincial activo; 5 pilotos internos adicionais; inicio do plan de alfabetización (Impulsa a túa IA local)
Fase 2. Despregamento interno completo	Meses 19-36 (2027-2028)	Extensión interna de pilotos exitosos; plan de formación completo ampliado
Fase 3. Selección de pilotos e ecosistema	Meses 37-48 (2028-2029)	Despregamento de pilotos nos concellos e formación municipal; colaboración activa cos principais actores (deputacións galegas, Xunta, Goberno central, universidades, etc.)
Fase 4 . Despregamento total e horizonte 2030	Meses 49-60 (2029-2030)	Integración dos concellos, avaliación e revisión integrais da estratexia; novo plan 2030-2034; participación activa en redes europeas; Mesa de coordinación das catro Deputacións galegas consolidada

CAPÍTULO 13. INDICADORES DE SEGUIMIENTO

Eixo 1. Gobernanza

Indicador	Unidade	Liña base	Meta 2028	Meta 2030
Sistemas de IA rexistrados no Rexistro Provincial	Número	Laboratorio MencIA	35	55
Avaliacións de impacto en sistemas de IA realizadas (acumulado)	Número	0	5	15
Incidentes de IA xestionados conforme a protocolo	% do total	—	100%	100%

Eixo 2. Transformación interna (Pilar 2)

Indicador	Unidade	Liña base	Meta 2028	Meta 2030
Empregados formados en IA	% do persoal	0%	60%	95%
Ferramentas activas no Laboratorio MencIA	Número	17 (8 apps + 9 asistentes)	30	45
Redución do tempo medio de tramitación (expedientes asistidos por IA)	% redución	0%	20%	35%
Satisfacción de empregados con ferramentas IA	Puntuación 1-10	—	7	8
Embaixadores de IA activos	Número	0	13 (1 por área)	13

Eixo 3. Servizo municipal (Pilar 3)

Indicador	Unidade	Liña base	Meta 2028	Meta 2030
Municipios adheridos á plataforma provincial	Número	0	15	67 (100%, incluíndo o municipio de Lugo como socio estratéxico se finalmente se incorpora)
Municipios < 1.000 hab. con polo menos 1 servizo IA	Número	0	5	50
Satisfacción de alcaldes/as con servizos provinciais de IA	Puntuación 1-10	—	7	8
Entidades asesoradas en IA polo CIT (acumulado)	Número	0	60	150+
Embaixadores municipais integrantes da rede	Número	0	15	67 (100%, incluíndo o municipio de Lugo como socio estratéxico se finalmente se incorpora)

Eixo 4. Ecosistema territorial (Pilar 4)

Indicador	Unidade	Meta 2028	Meta 2030
Acordos activos con universidades galegas	Número	1	3
Proxectos de investigación conxuntos con universidades	Número	1	3
Acordos de colaboración con	Si/Non	3	6

Indicador	Unidade	Meta 2028	Meta 2030
outras admóns. do territorio nacional			
Mesa de coordinación de deputacións galegas activa	Si/Non	Si	Si

Eixo 5. Impacto cidadán

Indicador	Unidade	Meta 2028	Meta 2030
Satisfacción cidadá con servizos dixitais asistidos por IA	Puntuación 1-10	7	8
Reclamacións por uso de IA resoltas favorablemente	% do total	80%	95%
Cidadáns que coñecen o Rexistro Provincial de Sistemas de IA	% (enquisa anual)	10%	30%

Eixo 6. Sustentabilidade ambiental

Indicador	Unidade	Meta 2028	Meta 2030
Pegada de carbono de infraestruturas IA da Deputación	tCO2eq/ano	Medida e publicada	Redución 10%
Sistemas de IA aloxados en infraestrutura con enerxía renovable	% do total	50%	80%

ANEXO A. GLOSARIO DE TERMOS

AI Act: Regulamento (UE) 2024/1689 do Parlamento Europeo e do Consello, do 13 de xuño de 2024, polo que se establecen normas harmonizadas en materia de intelixencia artificial. Marco xurídico de referencia desta estratexia.

AESIA: Axencia Española de Supervisión de IA. Organismo nacional de supervisión do AI Act.

AMTEGA: Axencia para a Modernización Tecnolóxica de Galicia. Organismo da Xunta de Galicia responsable da Estratexia Galega de IA 2030.

CESGA: Centro de Supercomputación de Galicia. Infraestrutura de computación de alto rendemento accesible para as administracións galegas.

CIT de Lugo: Centro de Innovación Territorial da provincia de Lugo. Financiado por MITECO con 850.000 euros para o período 2025-2029. Actúa como Eixo 2 de MencIA.

Docker: Plataforma de contedores de software utilizada no Laboratorio MencIA para despreparar as ferramentas e asistentes nunha contorna controlada e reproducible.

EIPD: Avaliación de Impacto na Protección de Datos. Procedemento obrigatorio conforme ao RGPD para tratamentos de datos de alto risco.

ENS: Esquema Nacional de Seguridade. Marco de seguridade dos sistemas de información das AAPP españolas.

FEMP: Federación Española de Municipios e Provincias. A súa metodoloxía FEMP.IA de diagnóstico de madurez dixital é o marco de referencia do Capítulo 6.2.

IA xenerativa (IAG): Sistemas de IA capaces de xerar contidos (texto, imaxe, audio, código) a partir de instrucións en linguaxe natural. ChatGPT, Copilot, Gemini e Claude son exemplos de ferramentas de IAG de uso cotián.

LangChain: Framework de código aberto para o desenvolvemento de aplicacións baseadas en modelos de linguaxe. Actúa como «director de orquestra» no Laboratorio MencIA.

LCSP: Lei 9/2017 de Contratos do Sector Público. Marco xurídico para a adquisición de sistemas de IA mediante licitación pública.

LOPDGDD: Lei Orgánica 3/2018 de Protección de Datos Personais e Garantía dos Dereitos Dixitais.

LRBRL: Lei 7/1985, do 2 de abril, Reguladora das Bases do Réxime Local. O seu artigo 36.1.g) é o fundamento competencial do Pilar 3 de MencIA.

MencIA: Denominación estratéxica da Estratexia Integral de Intelixencia artificial da Deputación Provincial de Lugo.

MITECO: Ministerio para a Transición Ecolóxica e o Reto Demográfico. Financia o CIT da provincia de Lugo con 850.000 euros para 2025-2029.

Ollama: Ferramenta de código aberto que permite executar modelos de linguaxe grandes (LLMs) en infraestrutura propia, sen dependencia de servizos na nube.

Open WebUI: Interface de usuario de código aberto para a interacción con modelos de linguaxe locais. Proporciona a capa de chatbot xeneral do Laboratorio MencIA.

RAG (Retrieval-Augmented Generation): Técnica que combina a xeración de texto dos modelos de linguaxe coa recuperación de información dunha base documental propia. Garante que os asistentes do Laboratorio MencIA só accedan aos documentos asignados.

RGPD: Regulamento (UE) 2016/679 do Parlamento Europeo e do Consello, Xeneral de Protección de Datos.

Shadow AI: Uso de ferramentas de IA por parte dos empregados sen coñecemento ou autorización da organización. A política MencIA aborda este fenómeno con visibilización , non prohibición.

SLA (Service Level Agreement): Acordo de Nivel de Servizo. Define os compromisos de dispoñibilidade, tempos de resposta e calidade dos servizos de IA prestados pola Deputación aos municipios.

Soberanía tecnolóxica realista: Principio reitor de MencIA. Uso de modelos de IA de código aberto executados en infraestrutura propia, sen dogmatismo pero con control efectivo dos datos e a arquitectura. A Deputación non fabrica os seus propios chips nin pretende illarse tecnoloxicamente renunciando ao uso de modelos comerciais, pero controla os seus datos e as súas regras.

Streamlit: Framework de código aberto para o desenvolvemento de interfaces web sinxelas para ferramentas de IA. Proporciona as interfaces das aplicacións do Laboratorio MencIA.

3 clics, unha tarefa: Paradigma de deseño das aplicacións do Laboratorio MencIA. Máximo tres interaccións para obter o resultado. Curva de aprendizaxe mínima, orientado ao empregado público sen perfil técnico.

ANEXO B. MARCO NORMATIVO E ESTRATÉXICO DE REFERENCIA

Ámbito europeo:

- Regulamento (UE) 2024/1689 do Parlamento Europeo e do Consello, do 13 de xuño de 2024, polo que se establecen normas harmonizadas en materia de intelixencia artificial (AI Act).
- Regulamento (UE) 2016/679 do Parlamento Europeo e do Consello, do 27 de abril de 2016, relativo á protección das persoas físicas no que respecta ao tratamento de datos persoais (RGPD).
- Regulamento (UE) 2022/2065 do Parlamento Europeo e do Consello, do 19 de outubro de 2022, relativo a un mercado único de servizos dixitais (Regulamento de Servizos Dixitais).
- Directiva (UE) 2022/2557 do Parlamento Europeo e do Consello, do 14 de decembro de 2022, relativa á resiliencia das entidades críticas.
- Comisión Europea. Estratexia *Apply AI*. Comunicación da Comisión Europea para a adopción xeneralizada da intelixencia artificial en sectores estratéxicos, con dotación de preto de 1.000 millóns de euros a través dos programas Horizonte Europa e Europa Dixital. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/es/policies/apply-ai>
- Iniciativa OpenEuroLLM. Consorcio europeo para o desenvolvemento de modelos de linguaxe de pesos abertos e redución de dependencias tecnolóxicas extraeuropeas.

Ámbito nacional:

- Lei Orgánica 3/2018, do 5 de decembro, de Protección de Datos Persoais e Garantía dos Dereitos Dixitais (LOPDGDD).
- Lei 7/1985, do 2 de abril, Reguladora das Bases do Réxime Local (LRBRL), especialmente o artigo 36.1.g).
- Lei 39/2015, do 1 de outubro, do Procedemento Administrativo Común das Administracións Públicas (LPACAP).
- Lei 40/2015, do 1 de outubro, de Réxime Xurídico do Sector Público (LRJSP), artigo 41 sobre Actuación Administrativa Automatizada.
- Lei 9/2017, do 8 de novembro, de Contratos do Sector Público (LCSP).
- Real Decreto 311/2022, do 3 de maio, polo que se regula o Esquema Nacional de Seguridade (ENS).
- Estratexia Nacional de Intelixencia Artificial 2024, Goberno de España.

- Carta de Dereitos Dixitais, Goberno de España, 2021.
- Plan Nacional de Algoritmos Verdes (PNAV).

Ámbito autonómico galego:

- Lei 2/2025, do 2 de abril, para o desenvolvemento e impulso da intelixencia artificial en Galicia.
- Lei 3/1983, do 15 de xuño, de Normalización Lingüística de Galicia.
- Decreto 79/2010, do 20 de maio, para o plurilingüismo no ensino non universitario de Galicia (coas súas disposicións sobre uso do galego nas AAPP).
- Estratexia Galicia Dixital 2030, Xunta de Galicia.
- Estratexia Galega de IA 2030, Xunta de Galicia/AMTEGA, 2021.

Ámbito local:

- Regulamento Orgánico da Deputación Provincial de Lugo.
- Guía Práctica e Políticas de Uso da IA nas Entidades Locais (FEMP, 2025)

ANEXO C. REFERENCIAS

Para a definición desta Estratexia Integral de intelixencia artificial, a Deputación Provincial de Lugo tomou como referencia un marco documental exhaustivo composto por iniciativas representativas dos diferentes niveis de goberno e institucionais (estatal, autonómico, local e autoridades de control independentes). Empregáronse ferramentas de IA como apoio para ordenar referencias e localizar patróns entre documentos, mantendo a selección final, a validación xurídica e a redacción institucional baixo supervisión humana, co dobre propósito de acreditar o rigor do traballo e de manter a coherencia cos principios de uso responsable que a propia estratexia promove. Deste xeito, esta análise multinivel, asegura a adopción das mellores prácticas operativas, un encaixe xurídico rigoroso e a aliñación cos ecosistemas de innovación e os obxectivos de cohesión territorial.

A continuación, detállanse as estratexias, normativas, guías, publicacións académicas e comunicacións premiadas en foros e congresos nacionais na materia, que conforman o marco de referencia fundacional deste documento:

Nivel local e provincial

- Estratexia provincial de intelixencia artificial para a provincia de Castelló Provinc.IA (Deputación de Castelló, 2026). Modelo de referencia para a vertebración territorial e o papel das deputacións como facilitadoras dixitais dos pequenos municipios.
- Guía Práctica e Políticas de Uso da IA nas Entidades Locais (Federación Española de Municipios e Provincias - FEMP, 2025). Documento base para comprender a aplicación técnica, organizativa e normativa da IA segundo o nivel de madurez das administracións locais.

Nivel autonómico

- Estratexia Galega de Intelixencia artificial 2030. (Xunta de Galicia - AMTEGA, 2021). Marco de obrigado cumprimento para o sector público autonómico e encaixe ecosistémico que persegue converter a Galicia nunha rexión intelixente mediante a colaboración público-privada e a especialización tecnolóxica.
- Estratexia Aragonesa de Intelixencia artificial (Goberno de Aragón). Referencia fundamental polo seu enfoque no uso da IA para afrontar o reto demográfico, a dispersión territorial e o desenvolvemento rural.
- Estratexia Andaluza de Intelixencia artificial 2030 (Axencia Dixital de Andalucía - Junta de Andalucía). Iniciativa tomada como modelo para a transformación dixital interna da administración e o fomento da confianza cidadá.

Nivel estatal e parlamentario

- Estratexia de Intelixencia artificial 2024 (Ministerio para a Transformación Dixital e da Función Pública, Goberno de España). Documento reitor nacional esencial para a captación de fondos europeos, o desenvolvemento de infraestruturas públicas e o fomento de modelos de linguaxe en linguas cooficiais como o galego a través do proxecto ALIA.
- Directrices de uso da Intelixencia artificial no Senado (Secretaría Xeral do Senado, 2026). Estándar de alto nivel para a regulación interna, a supervisión humana e a implantación de sistemas de IA seguros no ámbito do sector público.

Nivel de autoridades de control independentes

- Plan Estratéxico 2025-2030. Innovación responsable e defensa da dignidade na era dixital (Axencia Española de Protección de Datos, 2025). Guía principal para garantir que a adopción tecnolóxica sitúe os dereitos fundamentais dos cidadáns no centro mediante a privacidade desde o deseño.
- Política Xeral para o uso de IA Xenerativa en procesos administrativos da AEPD (Axencia Española de Protección de Datos, 2025). Marco normativo interno utilizado para regular o uso cotián, seguro e responsable das ferramentas de intelixencia artificial xenerativa por parte dos empregados públicos.

Publicacións académicas e relatorios galardoados sobre o modelo MencIA

- Rivera Capón, P., Arias-Lombardero, J.A. & Fariña-Verea, N. (2025). «Gobernanza algorítmica local: deseño e implementación dun stack de IA soberana en código aberto para entidades supramunicipais». IDP. Revista da internet, Dereito e Política, n.º 43. UOC. ISSN 1699-8154.
- Arias Lombardero, J.A. (2025). «Goberno local intelixente e soberano: unha proposta estratéxica para a implementación de IA de código aberto na provincia de Lugo». Revista do Centro de Estudos Municipais e de Cooperación Internacional (CEMCI), nº 67. ISSN 1989-2470.
- Rivera-Capón, P. (2026). «Do isomorfismo institucional á autonomía estratéxica: un modelo de gobernanza multinivel para a soberanía algorítmica na Administración Pública local». IDP. Revista da internet, Dereito e Política, n.º 45. UOC. ISSN 1699-8154.
- Rivera-Capón, P. (2026). «Soberanía algorítmica multinivel: un modelo federado para a gobernanza de IA nas deputacións provinciais españolas». Revista De Estudos Da Administración Local e Autonómica. (25) ISSN 1989-8975.
- Arias-Lombardero, J.A. (2026). «MencIA: Soberanía Tecnolóxica Realista. Un modelo integral de Goberno, Risco e Cumprimento (GRC) para a IA no sector público». Relatorio recoñecido como a mellor comunicación no Concurso de Relatorios do II Congreso Foro GRC, organizado pola Asociación Española para a Calidade (AEC).

- Arias-Lombardero, J.A. (2026) & Fariña-Verea, N. «MencIA: Soberanía tecnolóxica e control algorítmico. Un novo paradigma auditable para a xestión pública local». Proposta galardoada co premio Juan Raya Gómez á «Innovación no Control e a Xestión Pública Local 2026», outorgado pola Fundación para Formación e Investigación en Auditoría do Sector Público (FIASEP).